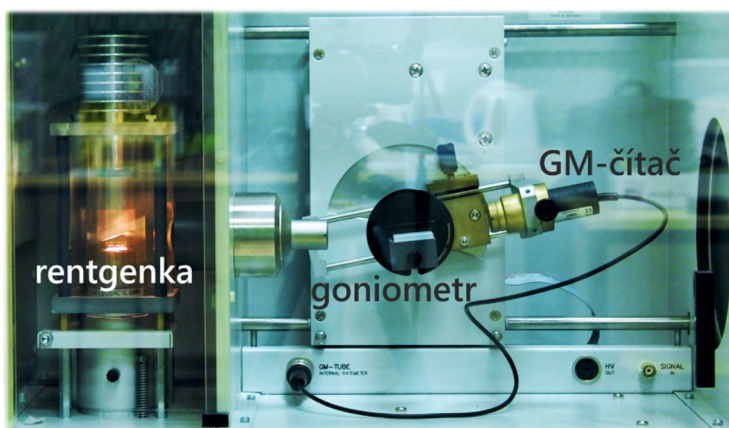
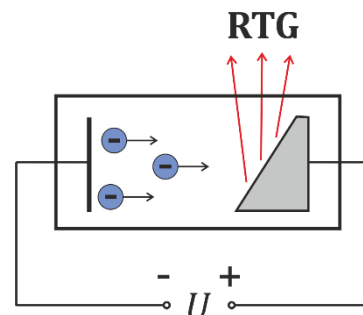

Spektrum rentgenky

Cíl a idea měření: Proměříme závislost intenzity RTG záření (generovaného rentgenkou) na jeho vlnové délce. Pokud bychom pracovali s viditelným světlem ($\lambda = 10^{-6}$ m až 10^{-7} m), vložili bychom mu do cesty difrakční mřížku, rozložili světlo na jednotlivé vlnové délky a určili intenzitu každé z nich. Naše záření má ovšem vlnovou délku řádově 10^{-10} m a srovnatelně „hustou“ mřížku představují krystalické mřížky atomů – RTG záření proto necháme difraktovat na atomových rovinách krystalu NaCl.

Úvodní otázky (vzájemně prodiskutujte)

1. Jak bylo vlastně objeveno rentgenové záření? Co víte o jeho vzniku?
2. Jak funguje umělý zdroj rentgenového záření, tzv. rentgenka? Nápovědou může být obrázek vpravo.
3. Co se myslí tím, když se o rentgenovém záření říká, že je „tvrdé“ či „měkké“?
4. Vybaví se vám něco pod pojmy brzdné a charakteristické záření?
5. Co je to Braggova rovnice?

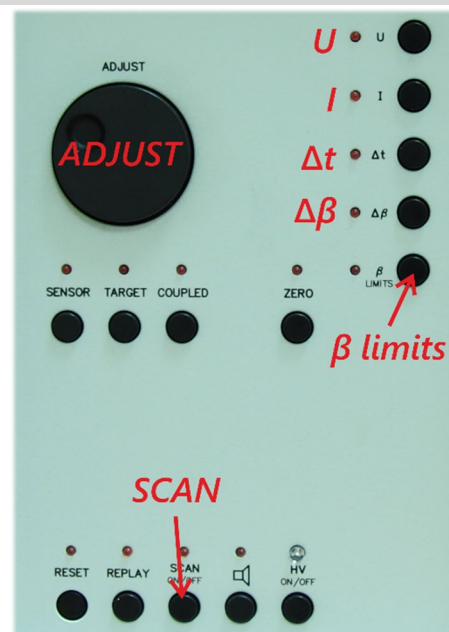
Aparatura

Zdrojem RTG záření v našem uspořádání je rentgenka s molybdenovou anodou, detektorem záření Geiger-Müllerův čítač.

Krystal NaCl se pokládá na stolek spojený s goniometrem, který může krystal naklápět tak, aby na něj RTG svazek dopadal pod definovaným úhlem θ . Při dopadu pod různými úhly dojde vždy k zesílení jedné vlnové délky (tzv. Braggovým rozptylem).

Měření

1. Kolébkovým vypínačem na boku zařízení rentgen zapněte a na sousedním počítači spusťte program *XRay*.
2. Na panelu rentgenu nastavte pomocí kolečka *ADJUST* následující hodnoty: napětí $U = 35$ kV, proud $I = 1$ mA, čas $\Delta t = 3$ s, krok pootočení goniometru $\Delta\beta = 0,1^\circ$.
3. Stiskněte tlačítko *COUPLED*, které zajistí synchronizovaný posun stolku goniometru a GM-čítače.
4. Pomocí tlačítka *β -limits* nastavte krajní polohy stolku $2,5^\circ$ a $12,5^\circ$.
5. Zkontrolujte, zda je spuštěn správný program v počítači a stiskněte tlačítko *SCAN*. Na displeji přístroje se začnou ukazovat aktuální počty detekovaných „rentgenovských“ fotonů.
6. Někde kolem hodnoty 6° naměřte dvě výrazná maxima. Ještě než měření skončí, zkuste dopočítat, jaká je energie jim příslušejících fotonů.

Budete potřebovat znát Braggovu rovnici a vzdálenost atomových rovin v krystalu NaCl: $d = 282,01$ pm.

Co je výstupem měření

Počítač vykreslí graf závislosti počtu detekovaných fotonů na náklonu krystalu vůči dopadajícímu paprsku rentgenového záření. Po zaznamenání celého spektra rentgenky stiskněte F5 a označte, že používáte krystal NaCl. Počítač přepočítá graf tak, aby v něm byla požadovaná závislost intenzity rentgenového záření na vlnové délce.

Získanou závislost překreslete a označte v ní průběhy odpovídající brzdnému a charakteristickému záření. Ověřte také, že jsme v úkolu 6 došli ke správnému číselnému výsledku.